

Managing health emergencies during coronary heart disease; A comparative study of Iran and Qatar

Seyed Amirhossein Seyedi*
Mohammad Javad Javid**

Received: 2021/12/28
Accepted: 2022/01/20

Abstract

In times of crisis in different countries, restrictions are imposed to control the crisis so that the government can control the situation in an organized manner; Especially if the crisis is an epidemic. The outbreak of the coronavirus as a global crisis has prompted all countries to try to control the situation by declaring a state of emergency and forming a crisis committee. In line with the declaration of the state of emergency in Qatar, the High Committee for Crisis Management was formed and in accordance with the laws, including Law No. (2) of 2012 entitled "Law on the Establishment of the National Committee for Biosafety", Law No. (17) of 1990 entitled "Law "Counter-communicable diseases", Law No. (13) of 1997 entitled "Law on Stages and Regulations of Emergency Situations" and other laws, regulations and regulations for the control of corona were adopted and promulgated, and thus instead of Iran Suffice it to say, a special legal system was set up. So the question is, "What emergency legal system has Qatar established to control and manage coronary heart disease?" Due to the successful measures of Qatar in controlling the mortality rate due to coronary heart disease and the fact that the legislative system of Qatar has a more appropriate infrastructure compared to Iran, this comparative study is a normative and descriptive-analytical method.

Keywords: Corona, Iran, Qatar, crisis management, legislation.

* MSc. Student in Public Law, Faculty of Islamic Studies and Law, Imam Sadiq University, Tehran, Iran (Corresponding Author).

sah.seyyedi@isu.ac.ir

** Prof., Department of Public Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.

Jjavid@ut.ac.ir

مدیریت شرایط اضطراری سلامت در دوران بیماری کرونا؛ مطالعه تطبیقی ایران و قطر

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۰۷

سید امیرحسین سیدی*

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۳۰

محمدجواد جاوید**

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

در مواقع بروز شرایط بحرانی در کشورهای مختلف، محدودیت‌هایی برای کنترل بحران وضع می‌شود تا دولت بتواند در یک طرح سامان‌دهی شده، اوضاع را تحت کنترل بگیرد؛ علی‌الخصوص اگر این بحران از جنس شیوع بیماری همه‌گیر باشد. شیوع ویروس کرونا به مثابه یک بحران جهانی، موجب شد تا همه کشورها با اعلام وضعیت اضطراری و تشکیل کمیته بحران سعی در کنترل این اوضاع داشته باشند. متناسب با اعلام وضعیت اضطراری در قطر نیز کمیته عالی مدیریت بحران شکل گرفت و منطبق بر قوانینی من جمله قانون شماره (۲) سال ۲۰۱۲ تحت عنوان «قانون تشکیل کمیته ملی ایمنی زیستی»، قانون شماره (۱۷) سال ۱۹۹۰ تحت عنوان «قانون مقابله با بیماری‌های مسری»، قانون شماره (۱۳) سال ۱۹۹۷ تحت عنوان «قانون مراحل و مقررات شرایط اضطراری» و قوانین دیگر، آیین‌نامه‌هایی برای کنترل کرونا تصویب و ابلاغ شد و بدین ترتیب به جای اینکه مثل ایران به کلی گویی اکتفا شود، دست به ایجاد یک نظام حقوقی خاص برده شد. بنابراین سؤال مقاله این است که «کشور قطر، چه نظام حقوقی اضطراری برای کنترل و مدیریت بیماری کرونا ایجاد کرده است؟». با توجه به تدابیر موفق قطر در کنترل میزان مرگ‌ومیر ناشی از بیماری کرونا و اینکه نظام تقنینی کشور قطر، از زیرساخت‌های مناسب‌تری در مقایسه با ایران بهره‌مند است این مطالعه تطبیقی از نوع هنجاری و با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است.

واژگان کلیدی: کرونا، ایران، قطر، مدیریت بحران، تقنین.

* دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشکده معارف اسلامی و حقوق دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

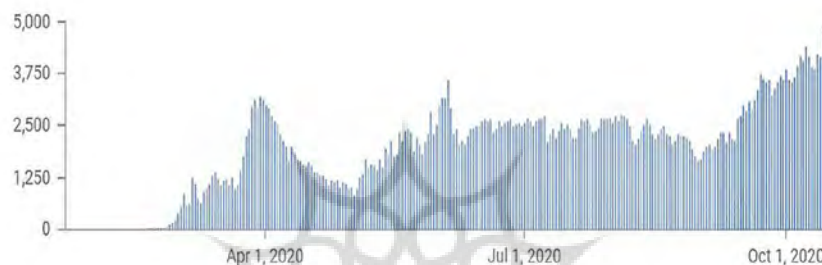
sah.seyyedi@isu.ac.ir

** استاد گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

Jjavid@ut.ac.ir

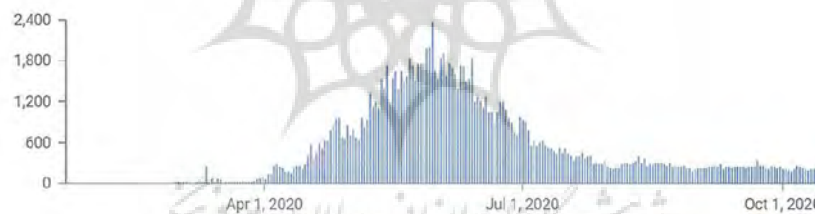
مقدمه

قطر، کشوری با حدود ۲٫۸ میلیون نفر جمعیت و ۱۱۵۸۶ کیلومتر مربع مساحت، همسایه جنوبی و مهم ایران است و حدود ۹۰ درصد جمعیت این کشور را مهاجرین تشکیل می‌دهند. حدود سه هفته بعد از شناسایی اولین نمونه‌های بیماری کرونا در بیمارستان کامکار قم، اولین بیماران کرونایی در قطر نیز در مورخ ۲۱ اسفند ماه ۱۳۹۸ شناسایی شدند.

Source: (John Hopkins University, 2020)

نمودار ۱: میزان مبتلایان به کرونا در ایران تا ۱۷ اکتبر

Source: (Johns Hopkins University, corona virus resource center, 2020)

نمودار ۲: میزان مبتلایان به کرونا در قطر تا ۱۷ اکتبر

در بررسی‌های انجام شده، مهم‌ترین مسئله‌ای که ذهن را به سمت مطالعه تطبیقی کشور قطر هدایت می‌کند این است که «چرا قطر علی‌رغم بالاترین میزان ابتلا نسبت به جمعیت و نرخ بسیار بالای مهاجرت، تعداد کشته بسیار کمی دارد؟» قطر تاکنون با حدود ۱۲۹۰۰۰ مبتلا، تنها ۲۲۲ کشته به‌جا گذاشته درحالی‌که نرخ ابتلای آن حدود ۴۶۰۰۰ نفر در میلیون است که آمار بالایی به نظر می‌رسد (Johns Hopkins University, Corona virus resource center, 2020).

علت این امر را باید در سیاست تست گسترده کرونا، سیاست کنترل فاصله اجتماعی و دیگر سیاست‌های ناظر به مدیریت بیماری کرونا دانست که می‌توان از آن تحت عنوان وضع قواعد اضطراری یاد کرد. این مقاله به صورت انضمامی در موضوعات زیر، اقدامات دو کشور ایران و قطر را مقایسه و بررسی خواهد کرد تا در نهایت پیشنهادهایی برای نظام حقوقی ایران با اقتباس از نظام حقوقی قطر ارائه کند. در واقع سؤال اصلی مقاله عبارت است از: «کشور قطر چه نظام حقوقی اضطراری برای کنترل و مدیریت بیماری کرونا ایجاد کرده است؟». موضوعات مورد بررسی در این مقاله عبارت‌اند از: نظام وضعیت اضطراری، تشکیل ستاد بحران در دو کشور، محدودیت‌های وضع شده و نحوه رفع آنها، عملکرد ستاد بحران در غربالگری مداوم، عملکرد رسانه‌ای و مدیریت اقتصادی.

۱. نظام وضعیت اضطراری

فرایند استقرار نظام وضعیت اضطراری در دنیا از الگوهای متفاوتی پیروی می‌کند هر چند برخی کشورها نیز اصولاً به واسطه مردم‌سالار نبودن، وضعیت اضطراری را کاملاً بدون ابتنا بر هر قاعده حقوقی از جمله «حاکمیت قانون»، از طریق فرمان برقرار می‌کنند. در هر صورت در کشورهای مردم‌سالار دو شیوه ایجاد وضعیت اضطراری برای استقرار نظم عمومی در زمان بروز بلایای طبیعی و یا بحران و ناآرامی‌های مدنی (غمامی، ۱۳۹۶، صص. ۶۷۹-۶۸۶) وجود دارد:

۱- شیوه تطابق اساسی که مطابق آن فرایند استقرار وضعیت اضطراری توسط قانون اساسی تعیین شده و مجلس درباره آن تصمیم می‌گیرد.

۲- شیوه فراقانونی که مطابق آن استقرار وضعیت اضطراری یا به موجب قانون اساسی نیست و یا در مجلس صورت نمی‌گیرد مثل کشورهایی که شیوه حکومت آنها پادشاهی مطلق یا ریاستی محض است.

شیوه تطابق اساسی یعنی فرایند قانونی استقرار وضعیت اضطراری را قانون اساسی تعیین کند. در نظام حقوقی ایران از شیوه تطابق اساسی ذیل اصل (۷۹) و ماده (۲۱۰) و (۲۱۱) آیین‌نامه داخلی مجلس استفاده شده. اما برخی معتقدند شیوه فراقانونی هم ذیل بند هشتم اصل (۱۱۰)^۱ استفاده شده است (محبی و کریمی، ۱۳۹۵، صص. ۹۳-۹۵). با

پذیرش این نکته که تطابق اساسی در کشور ما پذیرفته شده، باید به علت پذیرش آن نیز اندیشید. شاید مهم‌ترین دلیل پذیرش این الگو ترس از استبداد و تمرکز قدرت در دولت باشد (Barber, 1984, p. 188). در ایران، به واسطه سابقه سوءاستفاده از اقتدارات حاکمیتی، مطابق اصل ۷۹ قانون اساسی در ایران اولاً. حکومت نظامی ممنوع است و ثانیاً. استقرار این وضعیت از اختیار رئیس کشور همانند آمریکا و فرانسه خارج و به اختیار مجلس گذاشته شده است. هر چند اشکالاتی من جمله وجود ابهامات اساسی که توسط شورا هم تفسیر نشده وجود دارد (مجبی و کرمی، ۱۳۹۵، صص. ۹۱-۹۲). اما ماده (۲۱۰) و (۲۱۱) آیین‌نامه داخلی مجلس نحوه دخالت مجلس در وضعیت اضطراری را تبیین کرده است. به عنوان نکته آخر نیز باید بیان کرد شیوه تطابق اساسی مستلزم سرعت عمل جدی مجلس است. اما پس از تأیید وضعیت اضطراری و تعیین قواعد ضروری، باید طبق قانون مدیریت بحران مصوب ۱۳۸۸، ستاد ملی مبارزه با بحران در دولت تشکیل شده و دولت مدیریت را بر عهده گیرد. ریز تکالیف مسئولین در سطح ملی، استانی و محلی در قانون مذکور تعیین شده و محل تأمین حمایت‌های مالی لازم در مدیریت نیز معین شده است. این قانون برای افرادی که در مسیر این کار دچار نقص عضو یا فوت می‌شوند نیز حمایت‌هایی در نظر گرفته است.

در قطر اوضاع متفاوت است و این اختیار به رئیس دولت یعنی وزیر کشور داده شده و شیوه فراقانونی برای مدیریت بحران پذیرفته شده است. طبق ماده ۷ قانون شماره (۱۳) سال ۱۹۹۷ قطر درباره مقررات و اقدامات وضعیت اضطراری، در مقام تعریف شرایط اضطراری چنین بیان شده که: «در صورت بروز یک فاجعه عمومی یا وجود شرایطی که احتمال وقوع آن وجود دارد، وزیر کشور پس از تصویب در شورای وزیران، وضعیت اضطراری را اعلام می‌کند و پایان شرایط را در صورت متوقف شدن شرایط آن اعلام می‌کند» (المیزان، قانون رقم (۱۳) لسنة ۱۹۹۷: إجراءات وأحكام الطوارئ، ۱۹۹۷). این به معنای منوط کردن اعلام وضعیت اضطراری به بروز قطعی یا محتمل‌الوقوع یک فاجعه عمومی به تشخیص وزیر کشور (نفر دوم دولت قطر) است. در چنین شرایطی سه اتفاق مهم، وفق ماده ۸ همان قانون رخ خواهد داد. «با اعلام وضعیت اضطراری، مقررات زیر اعمال می‌شود:

۱- نیروهای دفاع مدنی^۳، که در نیروی پلیس کار نمی‌کنند، مطابق مقررات قانون خدمت سربازی مصوب مصوبه قانون شماره (۳۱) ۲۰۰۶، مشمول مقررات انضباطی و مجازاتی هستند که برای کارکنان نیروی پلیس تعیین شده است.

۲- کارگران و کارمندان مراکز عمومی، مراکز حیاتی (مثل تأسیسات هسته‌ای)، خدمات پزشکی و بخش‌های غذایی از ترک مکان‌هایی که در آنها کار می‌کنند، بدون مجوز از مقام دفاع مدنی مستقر در مراکز عمومی و حیاتی منع شده‌اند. این ممنوعیت همچنین در مورد سایر دسته کارگران و کارمندان اعمال می‌شود که اداره دفاع مدنی، ادامه کار آنها را برای اطمینان از ادامه زندگی عادی ضروری می‌داند.

۳- وزیر کشور می‌تواند به اقتضای جبران خسارت منصفانه، تصرفاتی را برای توقیف موقت املاک و مستغلات صادر کند... (المیزان، قانون رقم (۱۳) لسنة ۱۹۹۷: إجراءات وأحكام الطوارئ، ۱۹۹۷) ذیل همان قانون مزایایی نیز برای جبران خسارات محتمل‌الوقوع در نظر گرفته شده که مجال بیان آن نیست.

۲. نهاد صالح برای مدیریت کرونا

در ایران، طبق اصل ۷۹ قانون اساسی، وضع محدودیت‌های اضطراری باید به تصویب مجلس برسد. در قبال انفعال دولت در ارائه لایحه، مجلس باید وفق ماده ۱۵۶ و ۱۶۲ قانون آیین‌نامه داخلی مجلس از ارائه طرح سه فوریتی بهره می‌برد (طحان نظیف، ۱۳۹۹، صص. ۳۰۹-۳۱۱) و مانند برخی کشورها از جمله روسیه که چنین قانونی را در دوما (پارلمان) به تصویب رساند، قانون لازم را تصویب و به دولت اختیارات قانونی لازم را اعطاء می‌کرد. اما با تعطیلی مجلس به بهانه ویروس کرونا و عدم برگزاری جلسات به صورت مجازی علی‌رغم امکان نقل مکان جلسات وفق ماده ۱ قانون آیین‌نامه داخلی مجلس، مدیریت کرونا انجام نشده و در کنترل بحران اثر منفی جدی بر اوضاع گذاشت. بدون تردید بخشی از مسئولیت ناشی از عدم رعایت قانون هم بر عهده دولت است که از طریق ارائه لایحه به مجلس و درخواست اعمال سازوکار اصل (۷۹) قانون اساسی^۴، موجبات استقرار اصولی و نهادمند برخی محدودیت‌های سنجیده شده را فراهم نکرد حال آنکه طبق ماده (۲۱۰) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس وظیفه چنین امری را بر عهده داشت. نهایتاً وفق اصل (۱۷۶) قانون اساسی فارغ از عدم

رعایت ضوابط اصل مذکور در قانون اساسی برای تصویب قانون وظایف و اختیارات^۶، وظیفه مقابله با کرونا، به ستاد ملی مبارزه با کرونا واگذار شد تا مجدداً موجبات نقض فاحش قوانین و مهاجوریت بیش از پیش اصل ۷۹ قانون اساسی فراهم شود. در واقع هر چند به واسطه اقتضائات اجتماعی و ضرورت مدیریت بحران رهبری با الزام بر تبعیت از دستورات آن، مهر تأیید ضمنی بر صلاحیت این نهاد زدند، اما نهادی به رسمیت شناخته شد که نه حیطة اختیارات مشخصی دارد و نه امکان نظارت بر آن وجود دارد.

اما در قطر اوضاع سریع‌تر سامان‌دهی شد. حدود یک هفته پس از ورود کرونا به قطر و همزمان با شناسایی موارد اولیه به دستور امیر قطر کمیته عالی مدیریت بحران به ریاست نخست وزیر و وزیر کشور^۷ و عضویت معاون نخست وزیر و وزیر دفاع، معاون نخست وزیر و وزیر امور خارجه، رئیس کل بانک مرکزی قطر، وزیر دارایی، وزیر حمل و نقل و ارتباطات، وزیر بهداشت عمومی، وزیر شهرداری و محیط زیست، وزیر تجارت و صنعت، وزیر امور خارجه در امور انرژی، مشاور اول لشکری امیر، رئیس آژانس امنیت دولتی، معاون وزارت کشور، رئیس اداره کارهای عمومی، رئیس شرکت برق و آب قطر و مدیر امنیت عمومی تشکیل شد که منشی آن توسط رئیس کمیته در جلسه اول تعیین شد. این کمیته مکلف به مدیریت بحران‌ها و بلایایی است که کشور در معرض آن قرار دارد و برای این منظور باید تمام اقدامات لازم را برای مقابله با آنها انجام دهد. طبق تصمیم، این کمیته ۱۰ وظیفه دارد که عبارت‌اند از:

- ۱- اقدامات مؤثر برای مقابله و مهار خطرات ناشی از بحران‌ها و حوادث،
- ۲- کاهش مضرات، خسارات و اثرات منفی ناشی از آنها،
- ۳- تصویب قوانین و روش‌هایی برای تشفی خاطر سریع آسیب‌دیدگان از بحران‌ها و بلایا،
- ۴- اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم جهت اطمینان از تداوم کار در تسهیلات بخش دولتی و خصوصی،
- ۵- استفاده از آنچه برای تأمین تمام نیازهای کشور از نظر کالاها و خدمات لازم است،
- ۶- تصویب برنامه‌ها و برنامه‌های لازم برای مقابله با بحران‌ها و بلایا و خطرات ناشی از آنها،

- ۷- ارزیابی آنها و پیگیری اجرای آنها،
- ۸- تصویب برنامه‌های مورد نیاز برای توسعه و افزایش آگاهی جامعه برای مواجهه با بحران‌ها و بلایا و کاهش خطرات آنها،
- ۹- اجرای برنامه‌های راهبردی ایالتی (برنامه‌های عادی و فوری برای مقابله با بحران‌ها و بلایا)،

۱۰- همچنین کمیته مسئول انجام هر وظیفه‌ای است که از طرف امیر قطر ابلاغ می‌شوند و اجرای سایر توابع مقتضای کار کمیته و وظایفی که به آن محول شده است (ابوحجر، ۲۰۲۰).

شرح وظایف مشخص و تسریع در تشکیل جلسه کمیته، موجب تسریع در تصمیم‌گیری‌ها شد طوری که روند مدیریت کرونا در آمارهای ابتدای مقاله موجود است.

۳. بررسی تطبیقی محدودیتها در ایران و قطر

در وضعیت اضطراری، برای مدیریت بحران ایجاد شده، لازم است محدودیت‌هایی وضع شود. در ایران قانون، محدودیت خاصی برای کنترل کرونا وضع نکرده چرا که اصلاً مدیریت کرونا از اختیار مجلس خارج شد. هر چند ذکر چند نکته لازم است:

۱- محدودیت‌ها در ایران، با تأخیر و اهمال جدی در دو مقطع ابتدای سال ۱۳۹۹ و پاییز سال ۱۳۹۹ ایجاد شد. در ابتدای سال ۱۳۹۹ طبق مصوبه ستاد ملی مبارزه با کرونا سفر به استان‌های دیگر بدون وضع ضمانت اجرا، ممنوع شد. پس از آن، استفاده از ماسک در مترو و وسایل نقلیه عمومی اجباری شد. رستوران‌ها و مراکز ورزشی کاملاً تعطیل شدند و بنا بر آمار ابتلا به کرونا، برخی با یک سوم ظرفیت آغاز به کار کردند. ارائه خدمات عمومی به ارباب رجوع بدون ماسک نیز ممنون شد. پس از آن در مرداد ماه سال ۱۳۹۹، طبق اعلامیه وزارت بهداشت، عدم رعایت دستورالعمل‌های بهداشتی و ضوابط ابلاغی ستاد مدیریت کرونا از سوی کارکنان و مدیران دستگاه‌های اجرایی تخلف محسوب شد و اعمال مجازات بندهای «الف»، «ب»، «ج» و «د» ماده ۹ قانون رسیدگی به تخلفات اداری با تفویض اختیارات از سوی مقامات موضوع ماده ۱۲ قانون رسیدگی به تخلفات اداری به معاونان بالاترین مقام دستگاه اجرایی و مدیران کل بدون ارجاع به هیئت‌های رسیدگی تخلفات

اداری، انجام خواهد شد (وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، ۱۳۹۹). بر این اساس، در مرتبه اول اخطار کتبی با درج در پرونده، در مرتبه دوم توبیخ با درج در پرونده، در مرتبه سوم کسر یک سوم حقوق و فوق‌العاده شغل یا عناوین مشابه حداکثر به مدت یک ماه، در مرتبه چهارم کسر یک سوم حقوق و فوق‌العاده شغل یا عناوین مشابه حداکثر به مدت سه ماه، در مرتبه پنجم انفصال موقت حداکثر تا سه ماه انجام می‌شود. در پاییز سال ۱۳۹۹ نیز به دنبال شدت گرفتن روند ابتلا به کرونا، جریمه ۵۰ هزار تومانی برای نزدن ماسک در اماکن عمومی برای استان تهران اعلام شد (هاشمی‌لله‌لو، ۱۳۹۹). پس از این تصمیم مقام معظم رهبری نیز در دیدار ۳ آبان ۱۳۹۹ با ستاد ملی مبارزه با کرونا بر لزوم ایجاد محدودیت و ممنوعیت جدی تأکید کرده و آن را لازم شمردند.^۸

۲- فارغ از تصویب قانون خاص برای این امر، اگر فرد یا افرادی بتوانند اثبات کنند که از اقدامات شخص آلوده‌ای همانند سفر و رفت‌وآمد وی، موجبات تهدید علیه بهداشت و سلامت عمومی فراهم شده است می‌تواند وفق ماده (۶۸۸) قانون مجازات اسلامی^۹ از مراجع قضائی درخواست رسیدگی و همچنین دستور موقت (دادرسی فوری/اختصاری) را بخواهند اما در هر صورت شهروندان حق هیچ‌گونه مداخله‌ای مگر توصیه زبانی (که مشتمل بر عناوین مجرمانه همانند توهین نباشد) در قالب نهی از منکر (اصل هشتم قانون اساسی) را ندارند. همچنین شهروندان اگر بتوانند اثبات کنند از اقدام فرد خاصی به بیماری آلوده شده‌اند می‌توانند از وی در مراجع قضائی تحت عنوان مسئولیت مدنی و قواعد عمومی مثل لاضرر شکایت کنند. البته ضرورت تقنین جداگانه در مورد چنین مسئله‌ای به شدت قابل احساس است و حتی برخی در این باره پیش‌نویس ارائه داده‌اند (صادق‌منش، ۱۳۹۹، صص. ۲۹۴-۲۹۸).

در قطر برای مقابله با کرونا، اماکن تجمعات، رستوران‌ها، مراکز خرید، مراکز تفریحی، سفرهای خارجی، آموزش حضوری و بهداشت خصوصی و... ابتدا به ساکن تعطیل شدند. سپس دولت قطر چهار مرحله را مشخص کرده است که در آن محدودیت‌های اعمال شده به جهت کنترل ویروس کرونا برداشته می‌شود. در پی اعمال این محدودیت‌ها، به موجب ماده ۲۱ قانون شماره (۱۷) سال ۱۹۹۰ در مورد پیشگیری

از بیماری‌های واگیر، امیر قطر اعلام کرد هر کس محدودیت‌های وضع شده برای پیشگیری از کرونا را رعایت نکند، به حبس بیش از سه سال و جزای نقدی بیش از (۲۰۰۰۰۰) دو بیست هزار ریال یا یکی از این دو مجازات محکوم خواهد شد (المیزان، مرسوم بقانون رقم (۱۷) لسنة ۱۹۹۰ بشأن الوقایة من الأمراض المعدیة، ۱۹۹۰). مراحل رفع تدریجی قیود وضع شده برای کنترل کرونا به شرح زیر است:

جدول ۱: مراحل رفع تدریجی قیود وضع شده برای کنترل کرونا

مرحله اول - ۱۵ ژوئن	مرحله دوم - ۱ ژوئیه	مرحله سوم - ۲۸ ژوئیه	مرحله چهارم - ۱ سپتامبر	عرصه
بازگشایی محدود مساجد	اجازه تجمعات کمتر از ۵ نفر	اجازه برگزاری نماز عید و جمعه در برخی مساجد	بازگشایی همه مساجد برای اقامه نماز یومیه و نماز جمعه	تجمعات
بازگشایی برخی مراکز خرید با مساحت بیش از ۳۰۰ متر با ۳۰ درصد ظرفیت	بازگشایی بازارها و بازارهای عمده	بازگشایی کامل مراکز خرید با ۵۰ درصد ظرفیت	بازگشایی بازارهای محلی با ۷۵ درصد ظرفیت	تجارت و سرگرمی
بازگشایی رستوران‌ها با ظرفیت کم	ادامه بازگشایی رستوران‌ها و	ادامه بازگشایی بازارهای طرفیت و بازارهای عمده	ادامه بازگشایی بازارهای طرفیت و بازارهای عمده	

عرصه	مرحله اول - ۱۵ ژوئن	مرحله دوم - ۱ ژوئیه	مرحله سوم - ۲۸ ژوئیه	مرحله چهارم - ۱ سپتامبر
		بازگشایی موزه‌ها و کتابخانه‌ها با ظرفیت و ساعات محدود	قهوه‌خانه‌های داخل مجتمع‌های تجاری بازگشایی سالن‌های آرایش و زیبایی با ۳۰ درصد ظرفیت	های محلی با ۳۰ درصد ظرفیت آغاز به‌کار لابی‌های رستوران‌ها با ۳۰ درصد ظرفیت استمرار فعالیت رستوران‌ها با ۳۰ درصد ظرفیت و ادامه تعطیلی مراکز بازی کودکان آغاز به‌کار اتاق‌های سونا و ماساژ با ۳۰ درصد ظرفیت آغاز به‌کار سینماهای با بیش از ۱۸ سال سابقه با ظرفیت ۳۰ درصد موزه‌ها و کتابخانه‌ها با ظرفیت کامل ادامه توقف خدمات زیبایی و آرایشگری و ماساژ
حمل و نقل	پذیرش قایق‌های شخصی سفرهای خارجی ضروری و بازگشت به قطر با شرط قرنطینه دو هفته‌ای در یکی از هتل‌ها معین شده	اجازه بازگشت مسافری دارای اولویت مثل کسانی که اقامت دارند با رعایت محدودیت‌های معین بازگشایی مؤسسات آموزش رانندگی با ۵۰ درصد ظرفیت	اجاره‌ای بادی با ۳۰ درصد ظرفیت خدمات مترو حمل و نقل عمومی با ۳۰ درصد ظرفیت مؤسسات آموزش رانندگی با ۵۰ درصد ظرفیت ادامه خط‌مشی مسافرت‌ها و بازگشت‌ها	قایق‌های تفریحی و اجاره‌ای بادی با ۳۰ درصد ظرفیت خدمات مترو حمل و نقل عمومی با ۳۰ درصد ظرفیت مؤسسات آموزش رانندگی با ۵۰ درصد ظرفیت ادامه خط‌مشی مسافرت‌ها و بازگشت‌ها
آموزش و بهداشت	ادامه خدمات اضطراری بازگشایی درمانگاه‌های خصوصی با ۴۰	بازگشایی درمانگاه‌های خصوصی با ۸۰ درصد ظرفیت بازگشایی مراکز	بازگشایی درمانگاه‌های خصوصی با ۱۰۰ درصد ظرفیت بازگشایی مراکز آموزشی	بازگشایی درمانگاه‌های خصوصی با ۱۰۰ درصد ظرفیت بازگشایی مراکز آموزشی

عرصه	مرحله اول - ۱۵ ژوئن	مرحله دوم - ۱ ژوئیه	مرحله سوم - ۲۸ ژوئیه	مرحله چهارم - ۱ سپتامبر
	درصد ظرفیت		نگهداری کودک و مهد کودکها با ۵۰ درصد ظرفیت	خصوصی با ۵۰ درصد ظرفیت
فضاهای آزاد، ورزشی و حرفه ای	بازگشایی پارک‌های ورزش آموزش در فضاهای باز و سالن‌های بزرگ برای گروه حرفه ای	بازگشایی همه پارک‌ها و سواحل و قرنیزها آموزش در فضاهای باز و سالن‌های بزرگ برای گروه حرفه ای کمتر از ده نفر	اجازه ورزش حرفه‌ای گروهی کمتر از ۴۰ نفر و ورزش آماتور و مسابقات تیمی بدون تماشاگر بازگشایی کلوپ‌های بهداشتی و سالن‌های بدنسازی با ۵۰ درصد ظرفیت و ادامه توقف فعالیت استخرها و مراکز شنا	ورزش‌های گروهی با حضور ۲۰ درصد ظرفیت تماشاگر در فضاهای بسته و حضو ۳۰ درصد در فضاهای باز بازگشایی کلوپ‌های بهداشتی و سالن‌های بدنسازی و استخرها با ۳۰ درصد ظرفیت

لازم به ذکر است که مرحله چهارم به دو قسمت تقسیم شده است که قسمت دوم از هفته سوم ماه سپتامبر آغاز شده. قسمت دوم با توجه به تخمین دولت قابل تغییر است و به تعهد جامعه به اقدامات ایمنی توصیه شده بستگی دارد (مکتب الاتصال الحکومی، ۲۰۲۰).

۴. مدیریت اقتصاد آسیب‌دیده در دوران کرونا

کرونا باعث شد در اوضاع کلی اقتصاد، شوک قرنطینه ناشی از کرونا و تعطیلی کسب‌وکارها، از طرفی به عرضه نیروی کار و از طرفی به تقاضای کالا است و این موارد چون با تعدیل نیرو و کاهش درآمد عمومی کشور همراه است، شوک ارزی و فشار تحریم‌ها و تورم را مضاعف می‌کند. در حوزه بازرگانی با توجه به بهانه کرونا، احتمال بسته شدن مرزها طبیعی بود و با توجه کاهش تولید جهانی و کاهش تقاضای نفت، احتمال دوچندان شدن بحران ارزی کاملاً طبیعی بود (گزارش شماره ۱۶۹۴۵، اسفند ۱۳۹۸). از طرفی اندیشمندان مختلفی معتقدند بیکاری اثر مستقیم و شدید بر بروز ناهنجاری اجتماعی دارد (یحیوی دیزج و دیگران، ۱۳۹۷، ص. ۱۷۴). برخی تحقیقات بر روی نسبت بیکاری و رخداد ناهنجاری نشان می‌دهد تأثیر بیکاری بر ناهنجاری حتی

از تورم هم به مراتب بیشتر است (عباسی‌نژاد؛ رضانی و صادقی، ۱۳۹۱، ص. ۸۳). این در حالی است که مطابق نظرسنجی ایسپا، شیوع ویروس کرونا موجب کاهش درآمد ۵۰,۷ درصد ایرانیان شده است. ۴۱,۷ درصد کسب‌وکارشان تعطیل شده است و ۱۳,۵ درصد شغل‌شان را از دست داده‌اند. ۲۶,۳ درصد افراد نمونه گفته‌اند وضعیت اقتصادی‌شان تغییری نکرده است. همچنین ۰,۶ درصد به دلیل شیوع ویروس کرونا وضعیت اقتصادی‌شان بهبود یافته است. ۱,۶ درصد پاسخگویان نیز به سایر گزینه‌ها اشاره کرده‌اند (کربلایی، ۱۳۹۹). به علاوه آمارهای مرکز ملی آمار ایران، نشان می‌دهد چه درصدی از صاحبان مشاغل، در پاسخ به این سؤال که «آیا کسب‌وکار شما فعال است یا خیر؟» چه پاسخی داده‌اند.

منبع: (ایرنا، ۱۳۹۹)

نمودار ۳: آمار وضعیت کسب‌وکار در آغاز کرونا

در مقام حل این مشکلات، سه اقدام طراحی شد. اول، طبق مصوبه هیئت وزیران مورخ ۱۷ خرداد ۱۳۹۹، بانک مرکزی برای تأمین مالی مدیریت بحران کرونا از بانک جهانی مبلغ ۵۰ میلیون دلار دریافت کرد (روزنامه رسمی، ۱۳۹۹). دوم، بانک مرکزی

اقدام به اعطای ۷۵۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات با نرخ ۱۲ درصد، بازپرداخت دوساله و تنفس چند ماهه، به واحدها و کسب و کارهای آسیب دیده از شیوع ویروس کرونا کرد (بانک مرکزی، جزئیات اعطای تسهیلات به کسب و کارهای آسیب دیده از شیوع ویروس کرونا، ۱۳۹۹). جزئیات تخصیص این وام‌ها بدین شرح است که: «این تسهیلات برای شاغلین در واحدهای کسب و کار با تعداد کمتر از ۵۰ نفر به ازای هر شاغل ۱۲۰ میلیون ریال در دو مرحله به صاحب مجوز کسب و کار پرداخت می‌شود که ۷۰ درصد آن برای پرداخت دستمزد شاغلین و ۳۰ درصد برای هزینه‌های عملیاتی واحد کسب و کار آسیب دیده از کرونا اختصاص خواهد یافت. ضمن اینکه این تسهیلات برای کسب و کارهایی که از شیوع این بیماری بر اساس مصوبه ستاد ملی مقابله با کرونا تعطیل شده‌اند، به ازای هر شاغل ۱۶۰ میلیون ریال در نظر گرفته شده که در دو مرحله به فاصله یک ماه پرداخت می‌شود و ۵۰ درصد تسهیلات به منظور پرداخت دستمزد شاغلان و ۵۰ درصد برای هزینه‌های عملیاتی مرتبط با کسب و کار در نظر گرفته شده است». همچنین ۶ میلیون تومان وام برای افراد خوداشتغال در نظر گرفته شده (ایرنا، ۱۳۹۹). هر چند مطابق اظهارات مذکور و جدول زیر، عدم جامعیت این تصمیمات کاملاً مشهود است.

جدول ۲: میزان وام و نحوه مصرف

وضعیت کسب و کار	آسیب دیده با کمتر از ۵۰ شاغل	تعطیل شده با مصوبه ستاد	خوداشتغال یا خویش فرما
میزان وام	۱۲ میلیون به ازای هر شاغل	۱۶ میلیون به ازای هر شاغل	۶ میلیون
نحوه مصرف	۷۰ درصد برای دستمزد و ۳۰ درصد برای هزینه عملیاتی کارگاه	۵۰ درصد برای دستمزد و ۵۰ درصد برای هزینه عملیاتی کارگاه	-

شرایط ضمانت در نظر گرفته شده برای این تسهیلات نیز ساده‌تر شده. در گذشته شرط حفظ اشتغال ۹۰ درصدی برای دریافت تسهیلات مهم بود که این شرط نیز برداشته شده است. اگر بنگاهی حتی یک نفر را حفظ کرده باشد به ازای نیروی کار شاغل تسهیلات دریافت می‌کند. برای وام زیر ۱۶ میلیون تومان فقط سفته یا چک، بین ۱۶ تا ۴۸ میلیون سفته با یک ضامن، تا ۱۶۰ میلیون سفته با دو ضامن، ۱۶۰ تا ۲۰۰ میلیون سفته با سه ضامن و بالای ۲۰۰ میلیون مطابق آنچه بانک برای ضمانت مشخص

می‌کند می‌باشد (تسنیم، پرداخت وام مشاغل آسیب‌دیده از کرونا آغاز شد، ۱۳۹۹).
 ناگفته نماند که تا تاریخ ۲۳ تیر ۱۳۹۹، تنها ۵۵۵۰ کسب‌وکار از ۱۳۴۰۰۰ واحد شناسایی شده، موفق به دریافت این تسهیلات شده‌اند که ارزش آن جمعاً ۵۷۵ میلیارد ریال است (بانک مرکزی، عملکرد شبکه بانکی کشور در اعطای تسهیلات به کسب‌وکارهای آسیب‌دیده از شیوع ویروس کرونا، ۱۳۹۹).

جدول ۳: میزان وام و ضمانت‌های آن

میزان وام	۱۶ < مبلغ وام	۱۶ > مبلغ وام	۴۸ > مبلغ وام	۴۸ > مبلغ وام	۱۶۰ > مبلغ وام	۱۶۰ > مبلغ وام	۲۰۰ > مبلغ وام
ضمانت	سفته یا چک	سفته + یک ضامن	سفته + دو ضامن	سفته + سه ضامن	شرایط بانک		
میزان سود	۱۲ درصد سالانه						

سومین اقدام برای مدیریت اوضاع بنگاه‌های اقتصادی حمایت‌های مالیاتی است. مصوبه جلسه مورخ ۲۶ اسفند ۱۳۹۸ «ستاد ملی مبارزه با بیماری کرونا» حمایت‌های مالیاتی تحت عنوان «حمایت‌های مالیاتی دولت از فعالین اقتصادی» را چنین تعیین می‌کند:

- ۱- کمک به تأمین تجهیزات و لوازم مصرفی مراکز درمانی به عنوان هزینه قابل قبول از درآمد مشمول مالیات،
- ۲- تمدید سررسید پرداخت مالیات بر ارزش افزوده مربوط به دوره چهارم (۱۵ فروردین ۱۳۹۹) تا تاریخ ۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۹،
- ۳- صدور یا تجدید پروانه کسب یا کار اشخاص حقیقی موضوع ماده ۱۸۶ قانون مالیات‌های مستقیم تا پایان شهریور ماه سال ۱۳۹۹ نیاز به أخذ گواهی پرداخت یا ترتیب پرداخت بدهی مالیاتی نخواهد داشت،
- ۴- نسبت به کسانی که به دلیل کرونا امکان پرداخت مالیات نداشته باشند ارایه مهلت جدید پرداخت بدهی به مدت حداکثر سه ماه و تقسیط به مدت شش ماه فارغ از مهلت سه ساله مذکور در ماده ۱۶۷ قانون مالیات‌های مستقیم،
- ۵- بخشودگی جرایم پرداخت نشده بدهی مالیات و عوارض قانون موسوم به تجمیع عوارض مصوب ۲۲ دی ۱۳۸۱ به شرط پرداخت اصل مالیات و عوارض تا تاریخ ۳۰ آذر ۱۳۹۹ (رسانه مالیاتی ایران، ۱۳۹۸).

اما به تحلیل اوضاع اقتصادی در قطر در دو سطح خواهیم پرداخت. در سطح کلان برخی تحقیقات نشان می‌دهند در اقتصادهای نفتی مثل ایران همه عوامل اقتصادی با شوک‌های نفتی متأثر می‌شوند (صمدی؛ یحیی‌آبادی و معلمی، ۱۳۸۸، ص. ۵). به علاوه پیشروی روزافزون کرونا در دنیا باعث تعطیلی اقتصاد کشورها، کاهش تولید و به تبع آن کاهش نیاز به نفت شد (تسنیم، شیوع کرونا ۱,۷ میلیارد بشکه تقاضای نفت جهان را کاهش داد، ۱۳۹۹) و قیمت نفت را تا حوالی ۱۵ دلار به ازای هر بشکه نفت اوپک کاهش داد. این در حالی است که قریب به ۷۰ درصد درآمد قطر از ناحیه صادرات گاز تأمین می‌شود. اما آیا کاهش قیمت نفت، بر اقتصاد گاز محور قطر اثری داشته؟ در گزارشی که «احمد مصبح» تحلیلگر اقتصادی عرب در گزارشی در سایت «الخلیج آنلاین» منتشر کرد، تحلیلی از وضع اقتصاد کلان قطر در مقابله با کرونا صورت گرفته که به شرح زیر است:

«قطر اساساً متکی به بازار گاز مایع است؛ با وجود ارتباط این بازار با قیمت‌های نفت. اما کاهش قیمت‌های گاز به اندازه قیمت‌های نفت زیاد نخواهد بود. اما مشکل درآمدی قطر در پیش‌بینی درخصوص کاهش تقاضای جهانی گاز مایع است. برای قطر، ثبات بخش بانکی و عدم تأثیرپذیری مراکز مالی وابسته به بخش بانکی از بحران پیش‌بینی می‌شود و به احتمال زیاد بخش خصوصی از حمایت دولتی برخوردار شود. اما ادامه عدم کنترل شیوع کرونا فشارهای اقتصادی را افزایش می‌دهد و تأثیر مستقیمی بر منابع صندوق توسعه ملی قطر خواهد داشت؛ به ویژه در سایه سقوط بورس‌های جهانی. مؤسسه ویچ پیش‌بینی کرده است که بودجه عمومی قطر با کسری ۵,۱ درصدی روبه‌رو شود و این درحالی‌که پیش‌بینی‌های سابق این مؤسسه از مازاد ۳,۶ درصدی حکایت داشت» (تسنیم، آینده اقتصادی تاریک کشورهای عرب خلیج فارس در سایه کاهش قیمت نفت و کرونا، ۱۳۹۹).

علی‌رغم اینکه امیر قطر در سال ۲۰۱۸ اعلام کرده بود: «اهداف چشم‌انداز ملی قطر برای دستیابی به تنوع اقتصادی و کاهش وابستگی به نفت و گاز، همان‌طور که قبلاً به شما اشاره کردم، به معنای نادیده گرفتن بخش نفت و گاز، منبع اصلی ثروت ما نیست. هدف از تنوع اقتصادی دستیابی به رشد است بدون آنکه تحت تأثیر تغییرات قیمت این دو منبع قرار گیرد، اما توسعه مداوم آنها و حفظ ثروتی که خداوند به ما، برای ما و

برای نسل‌های آینده ما لازم دارد ضروری است» (مکتب الاتصال الحکومی، ۲۰۱۸). اما جداسازی قطر از نفت و گاز فرایندی زمان‌بر است که کرونا نیز آن را به تعویق انداخت که ضررهای جبران‌ناپذیری به این کشور تلقی می‌شود.

اما در سطح خرد، در پی شیوع کرونا، شرکت‌های کوچک و متوسط نیز ضررهای هنگفتی متحمل شدند لذا در همین راستا بانک دوحه اقدام به ارائه ضمانت‌های بانکی به شرکت‌های کاملاً خصوصی مستقر در قطر که تحت تأثیر شیوع ویروس کرونا تحت تأثیر قرار گرفته‌اند، به جز شرکت‌هایی که در داروخانه‌ها، سوپرمارکت‌ها و املاک و مستغلات فعالیت می‌کنند، نمود. طی این ضمانت‌ها، هر شرکت می‌تواند حداکثر ۷,۵ میلیون ریال قطری طی شش ماه و نهایتاً ۲,۵ میلیون ریال قطری طی هر ماه ضمانت دریافت کند تا نیازهای فوری مربوط به پرداخت حقوق کارمندان و عوارض اجاره و موارد دیگر را با آن مرتفع نماید. پرداخت این مبالغ نیز مستقیماً از طریق سازوکار سیستم حمایت از دستمزد یا هر بستر مشابه به صورت ماهانه به کارمندان شرکت ذینفع انجام می‌شود. شایان ذکر است که بودجه مبلغ پرداختی را وزارت دارایی قطر متقبل شد (بنک الدوحة، ۲۰۲۰).

این ضمانت‌ها سه‌ساله و مطابق جدول زیر پرداخت خواهد شد:

جدول ۴: نحوه بازپرداخت تضمینات بانک دوحه

سال سوم	سال دوم	۷-۱۲ ماه	۰-۶ ماه	
QMR + 2%	QMR + 2%	QMR ¹ + 1%	۱,۵۰ درصد	سود کل
۰ درصد	۰ درصد	QMR + 1%	۱,۵۰ درصد	مشارکت بانک توسعه قطر (از طرف وزارت دارایی)
QMR + 2%	QMR + 2%	0%	۰ درصد	بهره‌ای که مشتری پرداخت می‌کند
بانک توسعه قطر (از طرف وزارت دارایی)				تضمین

منبع: (بنک الدوحة، ۲۰۲۰)

دولت قطر با ارائه چنین تضمیناتی، تا حد زیادی توانست از مشاغل و کسب‌وکارهای داخلی حمایت کند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، نرخ سود بسیار کم به صورت

غیرمرکب و تنفس بسیار مناسب، شرایط را برای بنگاه‌داران قطری بسیار مساعدتر از بنگاه‌داران ایرانی می‌نماید. باید کاهش ارزش نفت، تحریم‌های روزافزون و عدم ثبات نرخ ارز را هم به مشکلات اقتصاد ایران افزود تا پیچیدگی بیشتر مدیریت چنین شرایطی در ایران نشان داده شود.

۵. بررسی حقوقی عملکرد رسانه‌ای ایران و قطر

از طرفی مشارکت و همکاری مردم برای تشخیص وظایف و حقوق خود، مبتنی بر حق دسترسی به اطلاعات است (افراسیابی و سلیمان دهکردی، ۱۳۹۴، ص. ۷۸) و از طرفی کنترل و مدیریت کرونا مبتنی بر حفظ فاصله اجتماعی، نیازمند همکاری جدی مردم است لذا اگر دولت‌ها حق دسترسی به اطلاعات را در این زمینه محترم نشمرند نمی‌توانند انتظار همکاری جدی مردم را داشته باشند لذا در این عرصه دولت‌ها باید بدون مصلحت‌سنجی و بی‌پرده آمار و ارقام را اعلام کنند و حتی برای گرفتن بهانه از بهانه‌جویان، آمارهای مورد مطالبه سازمان بهداشت جهانی را نیز ارائه کنند (بیانی، ۱۳۹۹، صص. ۱۰۵-۱۰۶ و ۱۱۰-۱۱۱). به علاوه دولت باید شیوع بیماری در هر منطقه را بلافاصله اطلاع‌رسانی کند والا زیان‌دیدگان می‌توانند بر مبنای قواعد عام مسئولیت مدنی از جمله قاعده تسبیب، به مسبب مراجعه کنند.

این در حالی است که شواهد و مؤیدات بسیار جدی نشان می‌دهد که در ابتدا، ایران سیاست رسانه‌ای خاصی برای اطلاع‌رسانی نداشت. تأیید و تکذیب‌های ناگهانی، اولین مؤید این ادعا است. برای مثال ۳ روز مانده به انتخابات مجلس شورای اسلامی، رئیس دانشگاه علوم پزشکی قم در مصاحبه‌ای مرگ دو نفر در استان قم را به دلیل کرونا تأیید کرد. این در حالی است که روز قبل از آن معاونت روابط عمومی این دانشگاه، چنین موردی را به شدت تکذیب کرده بود. مؤید دوم تناقض ادعای منابع خبری است. برای مثال احمد امیرآبادی فراهانی، نماینده مردم قم، روز پنجم اسفند ماه در مجلس اعلام کرد: «۵۰ نفر در دو هفته اخیر به دلیل ابتلا به کرونا در گذشته‌اند و سه هفته است کرونا به قم آمده و این موضوع دیر اعلام شده است» (فوت ۵۰ نفر بر اثر کرونا در قم، ۱۳۹۸). پس از این ادعا ایرج حریرچی، معاون وزیر بهداشت و سخنگوی دولت این ادعا را تکذیب کردند. مؤید سوم اظهارات به وضوح نادرستی مثل بازگشت همه چیز

به روال عادی از شنبه بعد از شیوع کرونا بود (مشرق، ۱۳۹۸). همه این شواهد نشان‌دهنده عدم وجود سیاست رسانه خاص در مواجهه با کرونا بود تا اینکه با تشکیل رسمی ستاد ملی مبارزه با کرونا، سخنگوی ستاد مأمور اعلام رسمی آمار شد. اوضاع در قطر به نحو متفاوتی پیش رفت. قطر از ابتدا سیاست شفافیت اطلاعاتی را پیش گرفت طوری که سیده لؤلؤ بنت راشد، وزیر امور خارجه قطر در نشست خبری اولین جلسه شورای عالی مدیریت بحران قطر که ویژه کرونا تشکیل شده، اعلام کرد: «از ابتدای بحران، دولت اصل شفافیت و به اشتراک‌گذاری همه اطلاعات را دنبال می‌کند و این رویکردی است که قصد دارد ادامه دهد». او همچنین در این زمینه، بر لزوم عدم انتشار شایعات و اخبار جعلی و أخذ اخبار از منابع رسمی خود، از جمله سایت‌ها و شبکه‌های دفتر ارتباطات دولتی و وزارت بهداشت عمومی در رسانه‌های اجتماعی تأکید کرد (العرب، ۲۰۲۰). به نظر می‌رسد این نحوه موضع‌گیری بسیار هوشمندانه‌تر و قانع‌کننده‌تر است.

۶. غربالگری و پایش دائمی در ایران و قطر

ضرورت پیگیری و غربالگری دائمی، بر هیچ‌کس پوشیده نیست. هر چند تعداد تست‌های کرونا می‌تواند اماره خوبی برای جدیت دولت در امیر غربالگری باشد اما در زمینه تعداد تست کرونا در دو کشور آمار دقیقی موجود نیست. آنچه که فعلاً می‌توان بدان استمساک کرد، سامانه‌های تلفنی است که راه‌اندازی شده. در این راستا، در ایران سامانه ۴۰۳۰ به صورت ۲۴ ساعته در عرصه‌های مذکور ارائه خدمات انجام داده و با تماس‌های مکرر، اوضاع جسمی افراد محلی را می‌سنجید (وزارت بهداشت، سامانه تلفنی غربالگری کرونا، ۱۳۹۸). سامانه دیگری که در کنار سامانه فوق‌الذکر در حال فعالیت است، سامانه غربالگری و مراقبت از کروناس (وزارت بهداشت، سامانه تلفنی غربالگری و مراقبت از کرونا، ۱۳۹۹).

در قطر نیز، شماره ۹۹۹ برای موارد اضطراری پزشکی است که نیاز به مراقبت فوری پزشکی و انتقال به بخش اورژانس دارند. ارجاع‌دهندگان خدمات آمبولانس هر روز صدها تماس با ۹۹۹ نفر از عموم مردم را - که از فوریت‌های پزشکی رنج می‌برند - دریافت می‌کنند و برای این موارد، اولویت در تماس با شماره ۹۹۹ است. برای کلیه

سؤالات و پرسش‌های مربوط به کرونا، نیز افراد جامعه باید با شماره تلفن اختصاصی وزارت بهداشت عمومی قطر با شماره ۱۶۰۰۰ تماس بگیرند (وزارة الصحة العامة، ۲۰۲۰).

۷. ضرورت وضع و اجرای قانون مبارزه با بیوتروریسم

کرونا ویروس از همان زمان که به اپیدمی و بعد پاندمی بدل شد بسیاری از کشورها نسبت به بیوتروریسم بودن آن و ایجاد آن توسط آزمایشگاه‌های مخفی آمریکا اظهاراتی را مطرح کردند. به‌رحال ویروس‌ها و باکتری‌ها از گذشته به عنوان یک ابزار جنگی به کار می‌رفته و لازم است نسبت به مدیریت آن تدبیر حقوقی لازم را از طریق الزامات قانونی ویژه داشت. پس از شیوع کرونا نیز، رهبری در سخنرانی نوروژی خود این احتمال را مطرح کردند.^{۱۱} علی‌رغم اظهارات رهبری، در ایران قوانین کلی در حوزه مبارزه با تروریسم هم وجود ندارد. این در حالی است که سرقت ژنوم یک کشور به معنای دسترسی به ساختار بدنی و ویژگی‌های فیزیولوژیکی یک جامعه است و می‌تواند موجبات ترور بیولوژیک را به صورت گسترده فراهم کند. در این حوزه، قطر برای مقابله با بیوتروریسم و سلاح‌های بیولوژیک در سال ۲۰۱۶ اقدام به تصویب قانون کرده است. ماده یک این قانون، سلاح بیولوژیک را چنین تعریف می‌نماید:

«ماده ۱- ... سلاح‌های بیولوژیکی و سمی: ۱- عناصر میکروبی یا سایر عوامل بیولوژیکی یا سموم، در مقادیری که برای اهداف پیشگیرانه، محافظتی و یا سایر اهداف صلح آمیز، صرف نظر از منبع یا روش ایجاد آنها توجیه‌پذیر نباشد. ۲- هر گونه سلاح، تجهیزات یا وسیله منتقل‌کننده که برای استفاده از عوامل بیولوژیکی یا سموم مانند موارد مشخص شده در بند (۱) برای اهداف خصمانه یا درگیری‌های مسلحانه طراحی شده است.» و پس از آن سموم، عناصر بیولوژیکی، ایمنی بیولوژیکی و امنیت زیستی را به خوبی تبیین می‌کند. ماده ۹ این قانون نیز مجازات‌های سنگینی مثل اعدام - در صورت تسبیب فوت - و حبس ابد و جریمه نقدی ۱ میلیون ریال قطری (حدود ۲۵۰۰۰۰ دلار) برای این کار در نظر گرفته که می‌تواند الگوی خوبی مطابق سیاست جرم انگاری «شدید - غیرقطعی» باشد. هر چند در ادامه برای موارد ضعیف‌تر این جرم، مجازات‌های خفیف‌تری در نظر گرفته شده (المیزان، قانون رقم (۴) لسنة ۲۰۱۶ بشأن الأسلحة البيولوجية، ۲۰۱۶). در هر حال این مورد از خلأهای قانونی جدی نظام حقوقی

ماست که باید بدان پردازد تا زمینه سوءاستفاده را برای مجرمین، از بین ببرد. به استناد این قانون دولت قطر حق رسیدگی قانونی برای ضابطین خود در سطح داخلی قائل است درحالی که ضابطین ایران فاقد چنین قابلیت هستند.

نتیجه گیری

هر چند امکان مقایسه نظام آموزشی، بهداشتی و بقیه موارد نیز وجود داشت اما اکتفا به همین چند مورد، داده‌های مهمی را نمایان می‌کند. مقایسه تطبیقی عملکرد ایران و قطر در قبال کرونا تا حد خوبی در جدول زیر قابل مقایسه است:

جدول ۵: مقایسه تطبیقی عملکرد ایرن و قطر در قبال کرونا

ارزیابی	قطر	ایران	ملاک
ضعف عملکرد مجلس و دولت ایران در قبال سرعت عملکرد کمیته مدیریت بحران قطر علی‌رغم قانون به روز، محتوا و قابل اجرای مدیریت بحران مصوب ۱۳۹۸	فراقانونی	تطابق اساسی	برقراری نظام وضعیت اضطراری
وجود ضمانت اجرا و مشخص بودن سیاست وضع و رفع محدودیت باعث کنترل شدت بیماری، ایجاد اعتماد عمومی و توان تصمیم‌گیری برای نگاه‌های اقتصادی شد. در مقابل ایران دچار چند موج شدید کرونا شده و در کنترل شدت بیماری ناتوان به نظر می‌رسد.	برقراری نظام محدودیت همه‌جانبه با رعایت نظام رفع محدودیت ۴ مرحله‌ای و ضمانت اجرای شدید	محدودیت‌های بدون نظم و نسق در وضع و رفع و ضمانت اجرای ضعیف	نظام محدودیت‌ها
جامعیت قوانین حمایتی قطر و کم‌بهره بودن وام‌ها و مهلت بازپرداخت وام مزیت نظام حمایتی قطر محسوب می‌شود. در مقابل حمایت‌های معافیتی در ایران مزیت محسوب می‌شود.	نظام اعطای تسهیلات	نظامات معافیت مالیاتی اعطای تسهیلات	مدیریت اقتصادی
سردرگمی حدوداً یک ماهه مردم و کاهش جدی اعتماد به آمارهای رسمی منتشر شده از سوی دولت، ثمره نبود سیاست رسانه‌ای محسوب می‌شود.	سیاست شفافیت اطلاعات	نبود سیاست رسانه‌ای	مدیریت رسانه

ملاک	ایران	قطر	ارزیابی
غربالگری دائمی	سامانه غربالگری تلفنی و اینترنتی	سامانه غربالگری تلفنی و اینترنتی و تست گسترده کرونا	شرایط اقتصادی قطر و جمعیت کم آن، به این کشور اجازه گرفتن تست کرونا به صورت گسترده می داد درحالی که ایران چنین امکانی نداشت.
مدیریت بیوتروریسم	قانون خاصی وجود ندارد.	تعریف و شناسایی سلاح بیولوژیکی به صورت قانونی به علاوه در نظر گرفتن مجازات سنگین برای آن	انواع هجوم‌های مدرن مثل حمله بیولوژیک به ایران بسیار محتمل تر است لذا ضرورت تصویب چنین قانونی بر هیچکس پوشیده نیست.

موارد به دست آمده با تکیه بر جمع‌بندی بالا را می‌توان بدین شرح نگاهت:

۱- ضرورت ارائه جمع‌بندی از نظام وضعیت اضطراری در کشور پیش از پیش به چشم می‌خورد. این در حالی است که به علت بلایای طبیعی از جمله سیل سال گذشته در خوزستان هم‌چنین ضرورتی برای دولت حاصل شده بود و نتیجه آن در قالب قانون مدیریت بحران خود را نشان داد لکن در بحران کرونا، اراده‌ای برای اجرای قانون مذکور احساس نمی‌شد.

۲- ضرورت سرعت‌بخشی به عملکرد مجلس در قبال معضلات کشور محسوس است. بسیاری از قوانین کشور، مربوط به سالیان بسیار دور هستند که نیاز به بروزرسانی دارند و بسیاری از موارد محتاج قانون‌گذاری هستند که مجلس باید برای آنها شناسایی و اقدام انجام دهد.

۳- پیگیری قضائی تخلفات مسئولین دولتی و مجلسی در قبال عدم انجام وظیفه از ظرایفی است که باید مورد توجه قرار گیرد. در واقع در قبال تکالیف مسئولان دولتی و نمایندگان مجلس، یا ضمانت اجرایی دیده نشده و یا به ضمانت اجرای آن توجه خاصی نمی‌شود.

۴- تبیین دقیق وظایف و اختیارات ستاد ملی مبارزه با کرونا و اعمال نظارت بر آن از ضرورات امروز کشور ماست. نحوه مدیریت بحران این ستاد کاملاً پسینی به این معنا که پس از حاد شدن اوضاع، این ستاد دست به تصویب محدودیت می‌برد و بسیاری از مصوبات هم منتشر نمی‌شود.

- ۵- انتشار دقیق مصوبات ستاد ملی مبارزه با کرونا از ضرورات کشور به نظر می‌رسد. عدم انتشار این مصوبات ایجادکننده این سؤال است که آیا می‌توان از مصوبات منتشر نشده این ستاد در دیوان عدالت اداری شکایت کرد؟ همان‌قدر که پرسیدن چنین پرسشی مضحک به نظر می‌رسد، عدم انتشار مصوبات نیز مضحک است.
- ۶- ضرورت ارائه نظام جامع حمایتی برای مشاغل آسیب‌دیده یا تعطیل شده بابت کرونا بسیار محسوس است.
- ۷- ضرورت ارائه سیاست رسانه‌ای در قبال شرایط اضطراری محسوس است.
- ۸- ضرورت نگارش قانون مبارزه با بیوتروریسم و تروریسم محسوس‌تر از قبل است. هیچ قانون صریحی برای جرائمی از آن دست در نظام حقوقی موجود نیست. درحالی‌که در قرن حاضر این نوع جنگ بسیار محتمل‌تر از جنگ‌های سخت است.

یادداشت‌ها

۱. حل معضلات نظام که از طرق عادی قابل حل نمی‌باشد.
۲. ماده (۲۱۰)- براساس اصل هفتاد و نهم (۷۹) قانون اساسی، در حالت جنگ و شرایط اضطراری نظیر آنکه دولت حق دارد با تصویب مجلس شورای اسلامی محدودیت‌های ضروری برقرار نماید، قبل از اعمال محدودیت، متن کامل و دقیق محدودیت‌های ضروری با دلایل توجیهی لازم، همراه با لایحه قانونی جهت بررسی تقدیم مجلس می‌شود. تبصره: چنانچه دولت بدون کسب مجوز مبادرت به اعمال محدودیت نماید، رئیس مجلس موظف است تقدیم لایحه محدودیت را از رئیس‌جمهور مطالبه کند. در این خصوص، حق سؤال یا استیضاح رئیس‌جمهور و وزیران برای نمایندگان محفوظ خواهد بود.
- ماده (۲۱۱)- رسیدگی به لایحه محدودیت‌های ضروری یک شوری است و در صورت تصویب مجلس، مدت اعمال آن به‌هرحال نمی‌تواند بیش از سی روز باشد. در صورتی‌که پس از انقضاء این مدت ضرورت همچنان باقی باشد دولت موظف است مجدداً از مجلس کسب مجوز کند.
۳. «الدفاع المدنی» به معنای نیروهای غیرنظامی که آموزش دیده و در مدیریت بحران کمک می‌کنند.

۴. پارلمان روسیه برای مقابله نهادمند و مؤثر با کرونا ویروس، قانون مربوط به تدابیر سخت‌گیرانه در مبارزه با پیشگیری از شیوع این ویروس را تصویب کرد. بر اساس این قانون که با اکثریت آرا به تصویب رسید، ناقضان محدودیت‌های کرونایی سخت مجازات خواهند شد. بنابراین، کسانی که باعث انتقال ویروس به تعداد زیادی افراد می‌شوند محکوم به پرداخت جریمه نقدی به مبلغ تا ۱۲ هزار و ۳۰۰ دلار یا به حبس تا ۳ سال خواهند شد. همچنین کسانی که به دلیل این ویروس سبب مرگ یک نفر می‌شوند نیز محکوم به پرداخت جریمه نقدی به مبلغ تا ۲۴ هزار و ۶۰۰ دلار یا به حبس تا ۵ سال خواهند شد. و آنهایی هم که باعث مرگ ۲ یا بیشتر افراد می‌شوند نیز به حبس تا ۷ سال محکوم خواهند شد. طبق این قانون، همچنین پرونده‌های مربوط به شیوع عمدی ویروس کرونا ممکن است در قالب «تروریسم»، «اوباشی» و «خرابکاری» رسیدگی شود.

۵. اصل هفتاد و نهم قانون اساسی: «برقراری حکومت نظامی ممنوع است. در حالت جنگ و شرایط اضطراری نظیر آن، دولت حق دارد با تصویب مجلس شورای اسلامی موقتاً محدودیت‌های ضروری را برقرار نماید، ولی مدت آن به‌رحال نمی‌تواند بیش از سی روز باشد و در صورتی که ضرورت همچنان باقی باشد دولت موظف است مجدداً از مجلس کسب مجوز کند».

۶. اصل یکصد و هفتاد و ششم قانون اساسی: «... حدود اختیارات و وظایف شوراهای فرعی را قانونی معین می‌کند و تشکیلات آنها به تصویب شورای عالی می‌رسد...».

۷. این دو سمت در نظام حقوقی قطر در اختیار یک شخص است.

۸. برگرفته از سایت: farsi.khamenei.ir

۹. ماده ۶۸۸ - هر اقدامی که تهدید علیه بهداشت عمومی شناخته شود از قبیل آلوده کردن آب آشامیدنی یا توزیع آب آشامیدنی آلوده، دفع غیر بهداشتی فضولات انسانی و دامی و مواد زاید، ریختن مواد مسموم‌کننده در رودخانه‌ها، زباله در خیابان‌ها و کشتار غیرمجاز دام، استفاده غیرمجاز فاضلاب خام یا پس‌آب تصفیه‌خانه‌های فاضلاب برای مصارف کشاورزی ممنوع می‌باشد و مرتکبین چنانچه طبق قوانین خاص مشمول مجاز شدیدتری نباشند به حبس تا یک سال محکوم خواهند شد.

تبصره ۱- تشخیص اینکه اقدام مزبور تهدید علیه بهداشت عمومی و آلودگی محیط زیست شناخته می‌شود و نیز غیرمجاز بودن کشتار دام و دفع فضولات دامی و همچنین اعلام جرم مذکور حسب مورد بر عهده وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان دامپزشکی خواهد بود.

تبصره ۲- منظور از آلودگی محیط زیست عبارت است از پخش یا آمیختن مواد خارجی به آب یا هوا یا خاک یا زمین به میزانی که کیفیت فیزیکی، شیمیایی یا بیولوژیک آن را به طوری که به حال انسان یا سایر موجودات زنده یا گیاهان یا آثار یا ابنیه مضر باشد تغییر دهد.

۱۰. نرخ وام بین بانکی.

۱۱. ایشان چنین فرمودند: «شما آمریکایی‌ها متهمید به اینکه این ویروس را شما تولید کرده‌اید؛ من نمی‌دانم چقدر این اتهام حقیقی است، اما وقتی این اتهام وجود دارد کدام عاقلی به شما اعتماد می‌کند که شما بیابید برای او دارو بیاورید؛ ممکن است داروی شما یک وسیله‌ای باشد برای اینکه این بیماری را بیشتر گسترش بدهد» (سخنرانی مقام معظم رهبری در نوروز، ۹۹/۱/۱) برگرفته از سایت farsi.khamenei.ir.

کتابنامه

۱. افراسیابی، علی و سلیمان دهکردی، الهام (۱۳۹۴). حق دسترسی آزاد به اطلاعات در نظام حقوقی بین‌المللی و ملی. فصلنامه علمی - ترویجی مطالعات بین‌المللی پلیس، (۲۱)، صص. ۱۰۰-۷۵.
۲. بیانی، ف (۱۳۹۹). شبی که پاس رعیت نگاه می‌دارد؛ نگاهی به مسئولیت‌های حاکمیت در شرایط کنونی مواجهه با کووید-۱۹. در جستارهایی در ابعاد فرهنگی و اجتماعی بحران ویروس کرونا در ایران. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم.
۳. صادق منش، ج (۱۳۹۹). مبانی و ضرورت جرم‌انگاری رفتارهای پرخطر در انتقال ویروس بیماری‌های واگیر. در محمدهادی همایون و رضا بنی اسد، آزمون کرونا، دیدگاه‌ها و راهبردها. تهران: دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).
۴. صمدی، سعید؛ یحیی‌آبادی، ابوالفضل و معلمی، نوشین (۱۳۸۸). تحلیل تأثیر شوک‌های قیمتی نفت بر متغیرهای اقتصاد کلان در ایران. فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۱۷(۵۲)، صص. ۲۶-۵.
۵. طحان نظیف، هادی (۱۳۹۹). دولت، وضعیت کرونایی و حقوق عمومی. در محمدهادی همایون و رضا بنی اسد، آزمون کرونا؛ دیدگاه‌ها و راهبردها، تهران: دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).
۶. عباسی‌نژاد، حسی؛ رضانی، هادی و صادقی، مینا (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین بیکاری و جرم در ایران: رهیافت داده‌های تلفیقی بین استانی. فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، (۶۴)، صص. ۸۶-۶۵.

۷. غمامی، سید محمدهادی (۱۳۹۶). *دایرةالمعارف حقوق عمومی، مدخل وضعیت اضطراری*. تهران: دانشگاه امام صادق (علیه السلام).
۸. گزارش شماره ۱۶۹۴۵ (اسفند ۱۳۹۸). تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس.
۹. محبی، داود و کرمی، حامد (۱۳۹۵). ماهیت‌شناسی الگوهای پاسخ به وضعیت‌های اضطراری با تأکید بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه آفاق امنیت*، (۳۲)، صص. ۶۷-۹۱.
۱۰. یحیوی دیزج، جعفر؛ محمدزاده، یوسف؛ حکمتی، صمد و یعقوبی، فریدحسین (۱۳۹۷). رابطه بین عوامل اقتصادی و اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی در کشورهای منتخب با رویکرد گشتاورهای تعمیم یافته. *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، (۶۸)، صص. ۱۶۷-۱۹۹.

11. Barber, S. (1984). *On What the Constitution means?* Baltimore: The John Hopkins University Press.
12. Johns Hopkins University. (2020, October 5). *Corona virus resource center*. Retrieved from Johns Hopkins University: <https://coronavirus.jhu.edu/region/qatar>
13. John Hopkins University. (2020, October 17). *corona virus resource center*. Retrieved from John Hopkins University: <https://coronavirus.jhu.edu/region/iran>
14. Johns Hopkins University. (2020, October 17). *corona virus resource center*. Retrieved from Johns Hopkins University: <https://coronavirus.jhu.edu/region/qatar>

۱۵. أبو حجر، م. (2020 May 11). *مهام اللجنة العليا لإدارة الأزمات*. Retrieved from الوطن؛ صوت المواطن العربي: <https://www.al-watan.com/news-details/id/231119/-10-%D9%85%D9%87%D8%A7%D9%85-%D9%84%D9%84%D8%AC%D9%86%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%84%D9%8A%D8%A7-%D9%84%D8%A5%D8%AF%D8%A7%D8%B1%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B2%D9%85%D8%A7%D8%AA>

۱۶. العرب (19 Mars 2020). *اللجنة العليا لإدارة الأزمات تعقد اجتماعا برئاسة رئيس مجلس الوزراء*. Retrieved from: <https://s.alarab.qa/1484544>

۱۷. العربي الجديد (2020, April 3). *وزير الخارجية القطري: استراتيجيتنا لمواجهة فيروس كورونا تقوم على 3 ركائز*. Retrieved from العربي الجديد:

<https://www.alaraby.co.uk/%D9%82%D8%B7%D8%B1-%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D8%B1%D8%A7%D8%AA%D9%8A%D8>

- %AC%D9%8A%D8%AA%D9%86%D8%A7-
%D9%84%D9%85%D9%88%D8%A7%D8%AC%D9%87%D8%A9-
%D9%81%D9%8A%D8%B1%D9%88%D8%B3-
%D9%83%D9%88%D8%B1%D9%88%D9%86%D8%A7-
%D8%AA%D9%82%D9%88%D9%85-%
۱۸. المیزان (24 January 2012). *قرار مجلس الوزراء رقم (۲) لسنة ۲۰۱۲ بتنظيم اللجنة الوطنية للسلامة الإحيائية*. Retrieved from الميزان؛ البوابة القانونية القطرية:
<https://almeezan.qa/LawView.aspx?opt&LawID=4285&language=ar>
۱۹. الميزان (2 June 2016). *قانون رقم (۴) لسنة ۲۰۱۶ بشأن الأسلحة البيولوجية*. Retrieved from الميزان؛ البوابة القانونية القطرية:
<https://almeezan.gov.qa/LawView.aspx?opt&LawID=6985&language=ar>
۲۰. الميزان (3 September 1990). *مرسوم بقانون رقم (۱۷) لسنة ۱۹۹۰ بشأن الوقاية من الأمراض المعدية*. Retrieved from الميزان؛ البوابة القانونية القطرية:
<https://www.almeezan.qa/LawArticles.aspx?LawTreeSectionID=10010&lawId=2682&language=ar>
۲۱. الميزان (13 January 1997). *قانون رقم (۱۳) لسنة ۱۹۹۷: إجراءات وأحكام الطوارئ*. Retrieved from الميزان؛ البوابة القانونية القطرية:
<https://www.almeezan.qa/LawArticles.aspx?LawTreeSectionID=588&lawId=64&language=ar>
۲۲. ایرنا (۱۳ مرداد ۱۳۹۹). *حمایت از کسب و کارها با اعطای وام های کرونا*. Retrieved from خبرگزاری جمهوری اسلامی: www.irna.ir/news/83893976/
۲۳. بانک مرکزی (۲۳ تیر ۱۳۹۹). *عملکرد شبکه بانکی کشور در اعطای تسهیلات به کسب و کارهای آسیب دیده از شیوع ویروس کرونا*. Retrieved from بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران: <https://www.cbi.ir/showitem/20346.aspx>
۲۴. بانک مرکزی (۹ فروردین ۱۳۹۹). *جزئیات اعطای تسهیلات به کسب و کارهای آسیب دیده از شیوع ویروس کرونا*. Retrieved from بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران: <https://www.cbi.ir/showitem/20006.aspx>
۲۵. بنک الدوحة (۲۰۲۰). *برنامج الضمانات الوطني للاستجابة لتداعيات كورونا (كوفيد-۱۹)*. Retrieved from <http://dohabank.qa/ar/wholesale/covid-19-national-response-guarantee-program/>
۲۶. تسنیم (۱۹ خرداد ۱۳۹۹). *پرداخت وام مشاغل آسیب دیده از کرونا آغاز شد*. Retrieved from خبرگزاری تسنیم: <https://tn.ai/2281876>

۲۷. تسنیم (۲۴ خرداد ۱۳۹۹). آغاز پرداخت تسهیلات به مشاغل آسیب‌دیده از کرونا/ مضمولان دریافت تسهیلات به بانک‌ها مراجعه کنند. Retrieved from <https://tn.ai/2285115>
۲۸. تسنیم خبرگزاری (۱۷ فروردین ۱۳۹۹). آینده اقتصادی تاریک کشورهای عرب خلیج فارس در سایه کاهش قیمت نفت و کرونا. Retrieved from <https://tn.ai/2236545>
۲۹. تسنیم، خبرگزاری (۲۷ اردیبهشت ۱۳۹۹). شیوع کرونا ۱,۷ میلیارد بشکه تقاضای نفت جهان را کاهش داد. Retrieved from <https://tn.ai/2266868>: تسنیم خبرگزاری
۳۰. رسانه مالیاتی ایران (۲۸ اسفند ۱۳۹۸). بسته حمایتی سازمان مالیاتی، ویژه سال ۱۳۹۹. Retrieved from سازمان امور مالیاتی:
- <https://www.tax.gov.ir/action/do/news/6014/>
۳۱. روزنامه رسمی (۱۷ خرداد ۱۳۹۹). تصویب نامه در خصوص وام بانک جهانی برای مقابله با شیوع ویروس کووید-۱۹. Retrieved from <http://www.rrk.ir/Laws/ShowLaw.aspx?Code=22042>
۳۲. خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۱/۱/۱). بیانات: farsi.khamenei.ir
۳۳. فوت ۵۰ نفر بر اثر کرونا در قم (۵ اسفند ۱۳۹۸). Retrieved from khabaronline.ir/news/1356510: خبر آنلاین:
۳۴. کربلایی، یگانه (۲۱ فروردین ۱۳۹۹). تاب‌آوری اقتصادی ایرانیان در برابر کرونا چقدر است؟. Retrieved from <https://www.isna.ir/news/99012011501/>
۳۵. مشرق (۶ اسفند ۱۳۹۸). روحانی: از شنبه همه چیز به روال عادی برمی‌گردد. Retrieved from mshrg.h.ir/1045853: خبرگزاری مشرق:
۳۶. مکتب الاتصال الحکومی (2020). الإجراءات والإرشادات الوقائية. Retrieved from <https://www.gco.gov.qa/ar/preventative-measures/>: الاتصال الحکومی:
۳۷. مکتب الاتصال الحکومی (November, 2018). السياسة الاقتصادية. Retrieved from <https://www.gco.gov.qa/ar/focus/economic-policy/>: مکتب الاتصال الحکومی:
۳۸. وزارة الصحة العامة (2020). فيروس كورونا المستجد ۲۰۱۹ - أسئلة شائعة. Retrieved from <https://www.moph.gov.qa/arabic/Pages/Coronavirus2019FAQs.aspx>: موقع وزارة الصحة العامة:
۳۹. وزارت بهداشت (۱۳۹۸). سامانه تلفنی غربالگری کرونا. Retrieved from <https://behdasht.gov.ir/>: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی:

۴۰. وزارت بهداشت (۱۳۹۹). سامانه غربالگری و مراقبت از کرونا. Retrieved from <https://salamat.gov.ir/>: سامانه غربالگری و مراقبت از کرونا.
۴۱. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (۲۸ مرداد ۱۳۹۹). جریمه و مجازات برای عدم رعایت پروتکل‌های بهداشتی کرونا. Retrieved from <https://b2n.ir/218992>: آخرین بازدید ۲۶ مهر ۱۳۹۹.
۴۲. هاشمی‌نژاد، ف. (۹ مهر ۱۳۹۹). جریمه ۵۰ هزارتومانی برای نزدن ماسک در تهران. Retrieved from mehnews.com/xSSVx: خبرگزاری مهر.

